remains of a 17th-century building (Fig. 2) and a small quantity of 16th–18th-century finds were discovered on top of the hill. A 5th-century vessel fragment (Fig. 3) was found in a storage pit at the hill's N foot.

Daiva Jazbutytė

Palangos dvarvietė Grafų Tiškevičių alėjoje

2016 m. rekonstruojamoje Grafų Tiškevičių alėjoje atlikti detalieji tyrimai ir žvalgymai. Iš viso 2016 m. tirtas 3097 m² plotas, iš jų žvalgymai vykdyti 1325 m² plote, o detalieji tyrimai atlikti 1772 m² plote. Netirtas maždaug 627 m² plotas po ties Grafų Tiškevičių alėja esančiais medžiais (1 pav.).

XVI–XVII a. istoriniai rašytiniai šaltiniai apie Palangą yra labai fragmentiški, o pats ankstyviausias Palangos planas datuojamas 1779–1791 m. Šiame plane dabartinio Palangos kurhauzo aplinkoje yra pažymėtos kapinės, kurios iš čia iškeltos apie 1824 m. A. Miškinio nuomone, XVI–XVIII a. Palangos svarbiausia centrinė dalis yra buvusi į Š nuo Rąžės upės, kur nurodoma bažnyčia, iškala bei prie miestelio, arčiau jūros buvusi dvaro sodybos vieta (Miškinis A., *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, II knyga, V., 2007, p. 22–30). Iš rašytinių šaltinių žinoma, kad Palangos dvaro sodybą XVII a. pradžioje pradėjo užpustyti smėlis ir 1639 m. ji buvo perkelta į Bertulaičius.

Informatyviausi ankstesnių metų tyrimai atlikti 2013 (S. Aleksandravičius) ir 2014–2015 m. (R. Šmigelskas). Jų metu po smėlio supustymais fiksuotas išlikęs XVI–XVII a. pabaigos kultūrinis sluoksnis. 2014 m. dabartinės Palangos koncertų salės vietoje (R. Šmigelskas) po pustytu smėliu aptiktas XVI a. II puse datuojamas rentinis pastatas su gausia archeologine medžiaga. Iškelta prielaida, kad tyrimų metu lokalizuota jei ne XVI a. II pusės Palangos dvarvietė, tai bent jau sodyba, priklausiusi aukštesnio statuso žmogui (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 354–357).

2016 m. Grafų Tiškevičių alėjos P dalyje, į P nuo J. Simpsono gatvės bei Grafų Tiškevičių alėjos sankryžos atlikti žvalgomieji tyrimai bei žvalgymai tiesiant inžinerines komunikacijas. Fiksuoti pustyto (eolinio) smėlio sluoksniai, po kuriais vidutiniškai 2,1–2,3 m gylyje fiksuotas 20–30 cm storio durpingos žemės sluoksnis (buvęs paviršius). Ties J. Simpsono gatve šis paviršius yra klotų lietaus nuotekų tinklų projektinio gylio lygyje, o ties Kęstučio gatve – apie 40 cm žemiau projektinio lygmens (fiksuotas kastais zondais bei kalamuoju grąžtu). Antropogeninės veiklos pėdsakų neaptikta. Į Š nuo J. Simpsono gatvės bei Grafų Tiškevičių alėjos sankryžos suprojektuotų lietaus nuotekų bei elektros kabelio trasų vietoje atlikti detalieji tyrimai (perkasos 1–3) bei žvalgymai. Jų metu XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis aptiktas skirtingame gylyje po pustyto smėlio klodu. Priešais Palangos koncertų salę (alėjos Š dalis) jis yra 0,6–1,1 m, o ties J. Simpsono gatvės bei Grafų Tiškevičių alėjos sankryža – vidutiniškai 2,2–2,3 m gylyje. Užpustytame sluoksnyje aptikta XVI–XVII a. archeologinių radinių: buitinės ir statybinės keramikos šukių bei į įžemį įgilintų struktūrų: stulpaviečių, ūkinių duobių. Vėliau perkasų 1–3 aplinkoje bei alėjos atkarpoje iki Vytauto gatvės (ties Palangos kurhauzu) atlikti žvalgymai nukasant paviršinį gruntą. Priešais Palangos koncertų salę esančioje alėjos dalyje užpustytas XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis nepasiektas. Jis liko netirtas. Alėjos dalyje priešais Palangos kurhauzą po buvusios gatvės dangomis fiksuotas rusvos spalvos smėlis – įžemis, sietinas su ledyninio Baltijos ežero krantu.

Šiame sluoksnyje aptiktos dvi įgilintos struktūros – buvusio ankstesnio (XIX a. pabaigos – XX a. pradžios?) užstatymo liekanos.

Skvere tarp Grafų Tiškevičių alėjos ir Vytauto gatvės atlikti detalieji tyrimai, ištirta 14 perkasų (4–17). Skvero centrinėje bei P dalyse (perkasos 4–11) fiksuotas 20–80 cm storio XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis su iki 1,8–2 m įgilintomis struktūromis: ūkinėmis bei kalkių gesinimo duobėmis, stulpavietėmis. Užstatymo pėdsakų neaptikta. Nustatyta, kad XVI–XX a. laikotarpiu ši skvero dalis buvo tuščia, kas visiškai atitinka turimus istorinius Palangos miesto planus. Tyrimų metu surinkti archeologiniai radiniai reprezentuoja ilgą šios Palangos senojo miesto vietos raidą: aptikta puodyninių XVI a. pabaigos koklių, XVI–XVII a. plokštinių koklių, molinių tinklų pasvarų, medžio pypkių metalinių dangtelių, XVI–XIX a. puodų bei dubenų šukių, stiklo. Aptiktos monetos datuojamos XVIII–XIX a.: Rusijos denga (1748 m.), Lenkijos Augusto III trečiokas be datos (1753–1755), 3 Prūsijos Frydricho II trečiokai (Kionigsbergas, 1785), Prūsijos–Brandenburgo Frydricho Vilhelmo III 3 pfenigai (Berlynas, 1802), Prūsijos–Brandenburgo Frydricho Vilhelmo III ½ grašio (1822), Saksonijos (...) pusgrašis – 1/48 talerio (1807), Rusijos Nikolajaus I poluška (1853), Suomijos Aleksandro III 5 peniai (1886) (monetas identifikavo M. Balčius, jo straipsnis šio leidinio p. 475–477).

Skvero Š dalyje (perkasos 12–17) po paviršiniu 10–30 cm storio juodžemio sluoksniu aptiktas XVI–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su į jį įgilintomis XIX–XX a. struktūromis – elektros kabelių linijomis, duobėmis, betoninėmis struktūromis. Šioje skvero dalyje kultūrinio sluoksnio storis siekė 0,8–1,8 m. Jame išskirti 4 etapai: XVI a. vidurio medinis užstatymas; XVI a. pabaigos – 1639 m. Palangos dvaro sodyba – mūrinis statinys; XVIII a. – 1824 m.

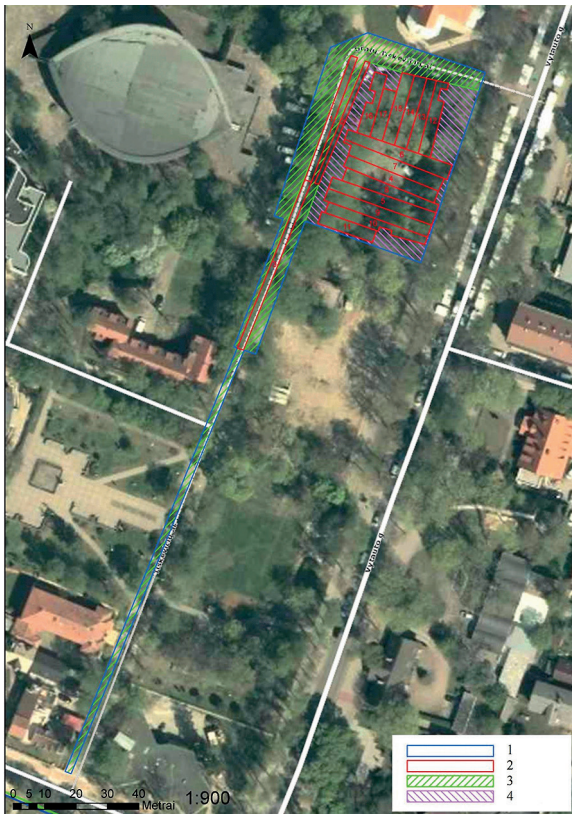

1 pav. Sutartiniai ženklai: 1 – tyrimų vieta; 2 – perkasos vieta; 3 – žvalgytas plotas; 4 –netirtas plotas. D. Jazbutytės brėž.

Fig. 1. Map symbols: 1 – investigation site; 2 – trench site; 3 – surveyed area; 4 – uninvestigated area.

Palangos kapinės ir XIX–XX a. perkasimai bei struktūros. Tiriant aptikti 3 žirgų skeletai.

Buvusio XVI a. vidurio medinio pastato pėdsakų aptikta skvero ŠV dalyje, arčiau Vytauto gatvės (perkasa 12). Rasta menkai išlikusių buvusių pamatų pėdsakų (fiksuotos tik, kaip spėjama, lauko akmenų pamatų duobės), dviejų patalpų vietos, šulinys (?), sudegusių medinių grindų fragmentas. Aptikta puodyninių koklių, puodų šukių, medinių grindų aplinkoje surinkta

Livonijos monetų, iš kurių viena – Talino Hermano fon Briugenėjaus 1540 m. šilingas. Virš pastato liekanų fiksuotas iki 20 cm storio smėlio užpustymas.

XVI a. pabaigos – 1639 m. Palangos dvarvietės vieta fiksuota perkasose 13–15, 17, čia atidengti du čia stovėjusio dvaro pastato horizontai (2 pav.).

Pirmasis horizontas – tai vidutiniškai 1,8 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus esantis 6,5x 5,9 m stačiakampis iš stambių lauko akmenų sudėtas įgilinto pusrūsio pagrindimas. Tarp akmenų aptiktos 3 XVI a. monetos. Virš grindų fiksuotas degėsių bei pelenų sluoksnis. Aukščiau šio pagrindimo yra 1,55–1,65 m storio niveliacinis sluoksnis, kurio aplinkoje aptikta XVI a. II pusės – XVII a. pradžios triliažinių bei dumbančiais kvadratais koklių šukių, buitinės keramikos fragmentų, XVI a. II pusės LDK monetų.

Antrasis horizontas – tai mūrinio pastato pamatai (perkasos 12–13) bei jų ir patalpos (virenės?) liekanos (perkasos 14–15, 17). Pagal fiksuotas liekanas – tai 12,4x6,6 m dydžio pastatas, jo pamatai sudaryti iš stambių lauko akmenų, rištų kalkiniu skiediniu. Atidengtos pastato grindys buvo vos 30–50 cm gylyje nuo prieš tyrimus buvusio žemės paviršiaus. Plytos 26,5x12x8, 27x12,5x8 cm dydžio. Virš pamatų bei grindų fiksuotas pustyto smėlio sluoksnis. Dvaro aplinkoje surinktos monetos apima 1548–1622 m. laikotarpį, o dvarvietė apleista, ko gero, maždaug 1625–1626 m.

Tirtose perkasose 13–17 virš XVI–XVII a. pradžios dvaro pastato, jo aplinkoje, perkasimuose tarp pastato pamatų aptikta sunaikintų buvusių XVIII a. kapinių reliktų – daugiausia

2 pav. Palangos dvarvietės vieta. M. Brazausko nuotr.

Fig. 2. The Palanga Manor site.

tai netvarkingai ne anatomine tvarka suversti bei užkasti žmonių kaulai. Iš viso savo pirminėse palaidojimo vietose tebuvo 3 kapai, iš kurių viename – visiškai išlikęs skeletas bei du XX a. II pusėje sunaikinti palaidojimai. Šie kapai yra buvę 20–40 cm gylyje nuo buvusio prieš tyrimus žemės paviršiaus. Vienas sunaikintas kapas aptiktas dvaro pastato vietoje, kur skeletą nuo plytomis grįstų dvaro patalpos grindų teskyrė 5 cm storio pustyto smėlio sluoksnis (3 pav.). Kiti žmonių kaulai surasti arba perkastose žemėse, arba specialiai kaulams perlaidoti iškastose duobėse. Kapuose įkapių nerasta, išskyrus vieną bronzinę sagą. Analogiškų sagų bei XVII–XVIII a. datuojamų bronzinių žiedų dar rasta metalo detektoriumi.

Perkasose 12–17 aptikta R–V kryptimi orientuotos kapinių teritorijos tvoros liekanų. Arčiau Vytauto gatvės tvoros vietą žymi vien buvusio pamato perkasimo įžemyje kontūras, o V dalyje (perkasa 16) fiksuota išlikusi tvoros pamato apatinė dalis, kurią sudarė moliu rištas lauko akmenų bei pusplyčių pamato fragmentas. Pažymėtina, kad į P nuo šios aptiktos tvoros tirtose perkasose 1–11 žmonių kaulų iš viso neaptikta.

Paskutiniajam XIX–XX a. etapui priskirti aptikti vėlyvi inžinerinių komunikacijų perkasimai, dvi baltu pajūrio smėliu užpildytos duobės, viena duobė su smėlio ir XIX a. II pusės pusplyčių užpildu bei jau minėti perkasimai su perlaidotais žmonių kaulais.

Taigi, iki 2016 m. archeologinių tyrimų buvo nežinoma tiksli XVI–XVII a. pradžios Palangos dvaro vieta. A. Miškinis Palangos dvarą lokalizavo į V nuo Palangos bažnyčios, arčiau jūros. Šiuo metu Palangos dvaro sodybos vieta lokalizuota, nustatyta, kad XVII a. pradžioje ją užpuščius smėliui, XVIII a. II pusėje buvo įrengtos kapinės. Kapinės iš šios vietos iškeltos apie 1824 m., o jau XIX a. II pusėje steigiant kurortą, teritorija nulyginta bei pastatytas Palangos kurhauzas.

3 pav. Kaulai in situ. M. Brazausko nuotr.

Fig. 3. Bones in situ.

The Palanga Manor Site on Grafų Tiškevičių Avenue

In 2016, an excavation and survey were conducted in 3097 m^2 on Grafų Tiškevičių Avenue, which is to be reconstructed (Fig. 1). During them, a 0.2–2 m thick, 16th–20th-century cultural layer was discovered. The remains of a mid-16th-century wooden building and the foundation of a masonry building (Fig. 2), which should be connected with the late 16th–1639 Palanga Manor complex, were discovered on the square between Grafų Tiškevičių Avenue and Vytauto Street. From historical written sources, it is known that manor's grounds were covered with blown sand. The investigation confirmed these data. It was determined that after the manor was covered with blown sand, a cemetery operated at its site until 1824. Three burials (Fig. 3) and isolated human bones were found.